

Іван **Франк**

заслужений діяч мистецтв України,
приват-професор,
завідувач кафедри художнього
металу ЛНАМ

Образ жінки в художньому металі Галичини кінця ХХ – початку ХХІ століття

© Франк І., 2018

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1313108>

Анотація. Досліджуються твори пластики малих форм, образ жінки в художньому металі Галичини кінця ХХ – початку ХХІ ст. українських художників металу, скульпторів, що працюють у техніці обробки художнього металу, студентів Львівської національної академії мистецтв. Вивчити роль і масштаби впливу образу жінки в художньому металі, металопластиці України. Дотично звернутися до питань, пов'язаних зі становленням образу жінки в історії України. Художній рівень національного мистецтва залежить від ступеня пізнання світу через осягнення художнього образу. Будь-яке творче починання завжди обмежене внутрішньою закономірністю одвічних художніх процесів і течій, розвитком колективної свідомості.

Ключові слова: художній метал, ідея, образ жінки.

Постановка проблеми. Роль і масштаби впливу образу жінки в художньому металі, металопластиці України в сучасній мистецтвознавчій науці ще недостатньо опрацьовані. Ця проблема ще не була предметом спеціального наукового дослідження у вітчизняній історіографії, тоді як у зарубіжній їй присвячено чимало досліджень. Спеціальних узагальнювальних праць на цю тему в українському мистецтвознавстві немає. Але з цього огляду слід дотично звернутися до питань, пов'язаних зі становленням образу жінки в історії України.

Історіографія проблеми. До образу жінки в історії України зверталися низка дослідників ХІХ – ХХ ст. – М. Костомаров, П. Чубинський, І. Франко, В. Щурат, М. Кашуба, І. Мірчук, Б. Цимбалістий та ін. Однак історіографія питання не пройшла всіх послідовних етапів від фактологічних досліджень, систематизації матеріалу, виявлення ключових проблем до встановлення зв'язку між процесом становлення образу жінки в історії України та загальним ходом історичного процесу, а в мистецтвознавстві поготів.

Художній рівень національного мистецтва залежить від ступеня пізнання світу через осягнення художнього образу. Будь-яке творче починання завжди обмежене внутрішньою закономірністю одвічних художніх процесів і течій, розвитком колективної свідомості. Досліджуючи взаємозв'язки співвідношення особистості й творчості, О. Веселовський вказував, що «ми пов'язані легендою і ширимося в ній, не створюючи нових форм, а прив'язуючи до них нові відносини: це своєрідне заощадження сил» [1, с. 57].

Мета статті – висвітлити та проаналізувати образ жінки в художньому металі Галичини кінця ХХ – початку ХХІ ст. у творах львівських художників. Визначення процесів, які в останні десятиліття ХХ ст. зумовили еволюцію розвитку українського художнього металу, творчу активність сучасних художників.

Якщо стисло окреслити змістове протистояння часових конструкцій «modern» – «contemporary», то версія «сучасного і нового мистецтва» («modern») розумілася в рамках пошуку чистих форм образотворення, а друга версія «сучасного мистецтва» («contemporary») остаточно відмовляє образним засадам твору, традиційним технікам, видам, жанрам, тобто всьому тому, що якимось пов'язане з ренесансним розумінням творчості митця і натомість пропонує концептуальний проект.

Об'єктом нашого дослідження є образ жінки в художньому металі Галичини. Потрібно відповісти на низку запитань, які, можливо, зможуть пояснити причини появи на українських землях традиції шанування жінки та її становище в родині й суспільстві, що, безперечно, проявилось у становленні художнього образу жінки в декоративно-прикладному мистецтві України, зокрема, у художньому металі кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окремі проце-

си останніх десятиліть ХХ ст. зумовили еволюцію розвитку українського художнього металу, творчу активність сучасних художників.

Жіночий рух в Україні в літературі пов'язують передусім з іменем Наталі Кобринської, Олени Пчілки, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, а також менш відомих авторок – Уляни Кравченко, Грицька Григоренка, Дніпрової Чайки, Наталі Романович-Ткаченко, які своєю творчою діяльністю засвідчили високий рівень розвитку жіночої свідомості й створили певний тип української жінки. У цей час патріархальний ідеал пасивної, покірної жінки, замкненої у вузькому колі інтимних і родинних інтересів, швидко втрачає свою привабливість, усе наполегливіше лунає голос справжніх жінок, які пропонують читачам іншу реальність, вносячи хаос у давно узвичаєну гендерну картину.

«Жіноче» осмислення історії, тобто, «жіноча» історія, під якою слід розуміти і місце жінки в історичному процесі, і дослідження процесів жінками, почалося у ХХ ст. Однак, ще за часів Київської Русі ми знаходимо приклади високого соціального статусу жінок. Окремі дочки й дружини руських князів виявили значне зацікавлення до медицини, астрономії, історії. Збереглася робота внучки Володимира Мономаха Добротей (Зої) – «Мазі» – перший у Європі підручник з медицини, що його написала жінка. Анна Всеволодівна заснувала першу в Європі школу для дівчаток при Андріївському монастирі в Києві. Це лише декілька з багатьох прикладів діяльності жінок.

Становище жінки на українських землях в Х – ХVІІІ ст. потребує відмінних від загальноприйнятих критеріїв його оцінки та індивідуального підходу при вивченні цього питання. Адже саме становище жінки в суспільстві зумовлює і адекватне вираження її образу в художній культурі.

Стає цілком зрозумілим, що однієї лише соціально-економічної характеристики середньовічного суспільства при розгляді проблеми становлення образу жінки в історії України недостатньо. Потрібна побудова нової типології суспільних зв'язків, що набували економічних, політичних, ідеологічних та інших форм. У цьому контексті важливе значення має та обставина, що в основі українського світогляду, і з цим погоджується низка дослідників, лежить виразна ідеалістична риса. За влучним висловом М. Костомарова: «Українська жінка

в поезії нашого народу, навпаки, до того духовно прекрасна, що і в самому своєму падінні виявляє свою чисту натуру і соромиться свого приниження» [2, с. 65].

Подібне тлумачення образу бачимо і в творах образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Культ Богоматері, що вкрив українські землі густою мережею Богородичних храмів на її пошану, обов'язкова для української хати Богородична ікона, церковна пісня та молитва складали набір взаємопов'язаних елементів, які формували релігійний ідеал української жінки-матері. В козацьку добу Богородиця втрачає абстрактний образ, набуваючи рис земної української жінки. У визнанні Запоріжжям Божої Матері як покровительки козацтва простежується, на наш погляд, бажання української станової людності відродити традиційні форми слов'янського життєустрою. Козацтво не лише продовжило духовні традиції Київської Русі, але й трансформувало їх у ідеологію оборонництва й заступництва. Покровительство Богородиці цілком узгоджувалося з визвольними рухами українського народу. Саме «світський» ідеал української жінки та багатівікові традиції, стали основою образу жінки в мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. У XX ст. формується новий тип художнього образу, що поєднував риси мистецтва й міфу. Цей процес, вказують дослідники, не обмежується національними рамками, він однаковою мірою характерний і для розвиненого, багатого традиціями мистецтва Європи та Північної Америки, Азії, Африки, Латинської Америки, що інтенсивно розвиваються [3].

Жінка у слов'ян – щира й правдива в усіх своїх проявах. Образ жінки у творах сучасних художників безумовно міфологізований. Жінка в цих творах – це певний інтелектуальний міф, демонічна владна сила, що має право давати життя чи забирати його в чоловіка. Значною мірою авторська візія жінки перегукується з міфом про жінку-царівну, формованим у творах Ольги Кобилянської та Лесі Українки. З тією суттєвою різницею, що жіночність у версії сучасних художників завжди не керована, непередбачувана, анархічна, непідконтрольна і традиції, і просто раціо як такому. До відображення образу жінки як художнього засобу творення сучасності митці звертаються досить часто, втілюють своє розуміння цього образу, часом міфологізують жінку або, навпаки, відтворюють вкрай відверто й реалістично.

Ковальство має спільні з іншими видами народної творчості традиції розвитку. Помітне зацікавлення художнім ковальством в Україні спостерігається наприкінці 1970-х рр. [4, с. 115]. Відтоді починається новий етап розвитку художнього ковальства в Україні. Центром відродження художнього ковальства став Львів, місто багатовікових традицій цього ремесла, що знаходить своє сучасне втілення в роботах художників – О. Лучинського, С. Мороза, О. Боньковського, Б. Романця, В. Шоломія, В. Качмара, О. Івасюти та ін.

У світовому декоративно-ужитковому мистецтві 1980-ті роки позначені поживленням інтересу до художнього металу, вивченням та відродженням здобутих технік його обробки і, водночас, запровадженням у мистецтві досягнень новітніх технологій. У 1980-х роках традиції регіональної львівської школи ковальства набирають якісного розвитку, художники намагаються максимально виявити пластичні можливості від функціонального призначення, емоційного та смислового навантаження творів [5, с. 30].

Показовою, з огляду на це, можемо вважати ранню творчість Олега Боньковського – нині відомого митця по металу, заслуженого художника України, приват-професора кафедри художнього металу ЛНАМ.

Важливим етапом у навчанні на кафедрі художнього металу є курсові завдання на тему «Пластичне вирішення людини в художньому металі», у якому студенти, працюючи в різних техніках художньої обробки металу, досить часто звертаються до образу жінки.

Винятковою пластичністю та емоційним навантаженням характеризується робота випускника кафедри А. Хорота. Робота «Вона» виконана як курсове завдання на 5-му курсі. Вона у нього витончена, граційна, відверто красива у своїй первозданній красі. Мова форм лаконічна, ритміка ліній узагальнена. Відчувається прагнення молодого художника до передавання чистоти форми. Як своєрідну протиположність оспівуванню краси жіночого тіла можна розглядати досить велику кількість робіт, що сприймаються через іронію та гру «несправжнього в справжнє». Це роботи молодих художників – А. Крука, Е. Сидор, А. Шпака, Н. Чижова, О. Грицюка та ін. Випускник кафедри художнього металу 1998 р. Юрій Чегіль представив на диплом об'ємно-просто-

рову пластику виставкового характеру «Дзвінкова пані». Образ, створений художником, справляє враження мінливої бентежної стихії. Цей образ навіяний авторіві поезією Б.-І.Антонича.

Художник, насичуючи образ переживаннями, перетворює його в своїй творчості. У дипломній роботі В. Бунзака, випускника кафедри 2002 р., під назвою «Пробудження» образ жінки виявився через стилізацію творів Г. Чубая. Показано неординарний цікавий рух, рух жінки, яка прокидається. В основі композиції лежить спіраль, що є символом розвитку, поступу. Вона є центром, який об'єднує вертикаль – піднесене і горизонталь – земне.

Ось такі образи жінки створюють сучасні молоді художники. Як джерело своєї творчості використовують традиції українського народу і сучасне розуміння жінки, її роль та становище в суспільстві.

У цьому ряду хотілося б відзначити роботи таких художників, як О. Боньковський, М. Вертуозов, О. Івасюта, В. Одрехівський та ін.

Володимира Одрехівського можемо назвати співцем жіночої краси. Його роботи вирізняються своєю ліричністю, камерністю з лейтмотивом – зовнішня тиша, врівноваженість, внутрішній пошук, динаміка, почуття. Через мотив форми людського тіла (у першу чергу жіночого) звучить наскрізна тема – внутрішня гармонія. На думку В. Одрехівського, мистецтво просувається шляхом від маленької внутрішньої гармонії до великої зовнішньої. Митець ніколи не ставив за мету тільки чисто естетичні ідеї. Завжди це були глибоко філософські роздуми про життя. Через пластику жіночого тіла В. Одрехівський передає багату гаму переживань людини. Творчість цього скульптора можна розглядати як приклад антропоцентричного бачення світу. Ніжність, витонченість, поетичність і пластичність – риси творчого світогляду Володимира Одрехівського, без яких не було б його скульптур.

Магія перетворення наштовхнула львівського художника М. Вертуозова на створення серії робіт з металу. У красі вигнутої металевої стрічки й динаміки спіральних кілець його об'єктів проглядається філософське осмислення світу. Він створив цілу серію жіночих фігур, що своєю стилістикою повертають нас у далекі часи скіфських баб, трипільських жіночих фігурок.

Якщо аналізувати роботи М. Вертуозова, залишається загадкою, чи відразу в уяві художника ці речі представляються як синтетичні образи, втілені в різних матеріалах, або є в цьому якийсь елемент випадковості? Що первинно: ідеальний ескіз в уяві автора або окремі елементи, що потрапляють у поле його зору та перетворюються його вмілими руками на естетичні об'єкти. Серед робіт, виконаних у матеріалі, слід відзначити серію «Торс», окремі роботи «Кара», «Феміда» та ін. Жінка для М. Вертуозова – це магічна істота і реальна дійсність, вона велично піднесена й до банальності земна, вона втілення двох протилежностей (святої та гріховної).

Висновки. Отже, образ жінки – традиційна тема для образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва ще від мистецтва палеоліту. Жіноче тіло – дуже вдячний матеріал і для реалістичних, і для абстрактних композицій. Наприклад, натюрморт з предметів завжди пов'язаний зі своїм часом, адже кожна доба, кожна країна має свій впізнаваний візуальний ряд, який старіє і виходить з моди. А жінка – об'єкт позачасовий, вона для всіх часів і народів однаково цікава, загадкова, приваблива.

1. Мовчан П.М. Ключ розуміння : есе, літературно-критичні статті / П. М. Мовчан. – К. : Радянський письменник, 1990. – 360 с.
2. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров // Основа. – 1861. – С. 33-79.
3. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (когнітивна антропологія). – К., 2000. – С. 120.
4. Жоголь Л. Е. Декоративно-прикладное искусство Украины / Л. Е. Жоголь // Советское декоративное искусство. – 1983. – № 6 – С. 114-126.
5. Романець Б. Тенденції розвитку львівської регіональної школи художнього металу в ХХ ст. / Б. Романець // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів. – 2003. – Вип. 13. – С. 26-40.
6. Боньковська С. Ковальство на Україні (XIX – початок ХХ ст.) / С. Боньковська. – К. : Наукова думка, 1991. – 112 с.
7. Айвазова С. Истоки феминизма / С. Айвазова // Искусство кино. – 1991. – № 6. – С. 21-24.
8. Алпеева Т. М. Введение в культурологию [Текст] : учеб. пособие / Т. М. Алпеева. – Минск : ВЕДЫ, 1997. – 88 с.

9. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 272 с.
10. Ажгихина Н. Гендерные стереотипы в современных масс-медиа / Н. Ажгихина // Гендерные исследования. – М. – 2000. – Вып. 5. – С. 261-273.
11. Бестужаев-Лада И.В. Искусство ХХ века: агония или родовые муки? (Три версии)/ И. В. Бестужаев-Лада // AlmaMater. – 1999. – №7 – С. 38-40.
12. Вульф Н. Миф о красоте женщины/ Н. Вульф // Иностранная литература. – 1993. – №8 – С. 16-18.
13. Дашкова Т. Визуальная репрезентация женского тела в советской массовой культуре 30-х гг. / Т. Дашкова // Логос. – 1999. – №11 – 12. – С. 131-155.
14. Степанянц М. А. Образ женщины в религиозном сознании: прошлое, настоящее, будущее / М. А. Степанянц // Феминизм. Восток. Запад. Россия. – М. : Наука, 1993. – С. 66-67.

REFERENCES

1. Movchan P.M. (1990). Kliuch rozuminnia : ese, literaturno-krytychni statti [Key to understanding: essay, literary and critical articles]. – Kyiv : Radianskyi pysmennyk (In Ukrainian).
2. Kostomarov N. (1861). Dve russkie narodnosti [Two Russian nationalities]. In Osnova. – St. Peterburg, 3, 33-80.
3. Hrymych M. (2000). Tradytiinyi svitohliad ta etnopsykholohichni konstanty ukraintsiv (kohnityvna antropohiia) [Traditional worldview and ethnopsychological constants of Ukrainians (cognitive anthropology)]. – Kyiv : Vipol (In Ukrainian).
4. Zhohol L. E. (1983). Dekorativno-prikladnoe iskusstvo Ukrainy [Decorative and applied art of Ukraine] In Sovetskoe dekorativnoe iskusstvo, 6, 114-126 (in Russian).
5. Romanets B. (2003). Tendentsii rozvytku lvivskoi rehionalnoi shkoly khudozhnoho metalu v ХХ st. [Trends in the development of the Lviv regional arts metal school in the twentieth century] In Trends in the development of the Lviv regional arts metal school in the twentieth century. – Lviv, 13, 26-40. (In Ukrainian).
6. Bonkovska S. (1991). Kovalstvo na Ukraini (XIX – pochatok ХХ) [Smithing in Ukraine (XIX - early ХХ century)]. – Kyiv : Naukova dumka (In Ukrainian).

7. Ayvazova S. (1991). Istoki feminizma [The origins of feminism] In *Iskusstvo kino*. – 6, 21-24 (in Russian).
8. Alpeeva T. M. (1997). Vvedenie v kulturologiyu [Introduction to Culturology]. – Minsk : VEDY (in Russian).
9. Antonovych Y. (1992). Dekorativno-prykladne mystetstvo [Arts and crafts] – Lviv : Svit (In Ukrainian).
10. Ajgihina N. (2000). Gendernyye stereotipy v sovremennyh mass-media [Gendernyye stereotipy v sovremennyh mass-media] In *Gendernyye issledovaniya*. – Moskow, 5, 261-273 (in Russian).
11. Bestujaev-Lada I. V. (1999) *Iskusstvo HH veka: agoniya ili rodovyye muki? (Tri versii)* [The art of the twentieth century: agony or birth pangs? (Three Versions)]. In *AlmaMater*, 7, 38-40 (in Russian).
12. Vulf N. (1993). Mif o krasote jenschiny [The myth of the beauty of a woman] In *Inostrannaya literatura*, 8, 16-18 (in Russian).
13. Dashkova T. (1999). Vizualnaya reprezentatsiya jenskogo tela v sovetskoj massovoy kulture 30-h gg. [Visual representation of the female body in the Soviet mass culture of the 1930s.] In *Logos*, 11-12, 131-155 (in Russian).
14. Stepanyants M. A. (1993). *Obraz jenschiny v religioznom soznanii: proshloe, nastoyashee, budushee* [The image of a woman in the religious consciousness: past, present, future] In *Feminizm. Vostok. Zapad. Russia*. – Moskow : Nauka (in Russian).

ANNOTATION

Ivan Frank. The image of a woman in the artistic metal of Galicia at the end of the 20th - the beginning of the 21st century. The works of plastics of small forms, the image of a woman in the artistic metal of Galicia at the end of the XX - beginning of the XXI century are studied. Ukrainian metal artists, sculptors working in the technique of artistic metal processing, students of Lviv National Academy of Arts. To study the role and extent of the influence of the image of a woman in art metal, metal-plastic in Ukraine. Rely on issues related to the formation of a woman's image in the history of Ukraine. The artistic level of national art depends on the degree of knowledge of the world through comprehension of the artistic image. Any creative undertaking is always limited by the internal law of eternal artistic processes and currents, the development of collective consciousness.

Keywords: artistic metal, idea, image of a woman.

АННОТАЦІЯ

Иван Франк. Образ женщины в художественном металле Галиции конца XX - начала XXI века. Исследуются произведения пластики малых форм, образ женщины в художественном металле Галиции конца XX - начала XXI в. украинских художников металла, скульпторов, работающих в технике обработки художественного металла, студентов Львовской национальной академии искусств. Изучить роль и масштабы влияния образа женщины в художественном металле, металлопластике Украины. Касательно обратиться к вопросам, связанным со становлением образа женщины в истории Украины. Художественный уровень национального искусства зависит от степени познания мира через постижение художественного образа. Любое творческое начинание всегда ограничено внутренней закономерностью извечных художественных процессов и течений, развитием коллективного сознания.

Ключевые слова: художественный металл, идея, образ женщины.

1. Одрехівський В. Сповідь. 1997, бронза, пластика.

2. Одрехівський В. Медитація. 2009, бронза, пластика.

3. Крук А. Вечірня прогулянка. 2003, кований метал, пластика.

4. Хорт А. Без назви. 2003, кований метал, пластика.

5. Сидор Е. Без назви. 2003, бронза, пластика.